

УДК 334.711:65.012

*М. В. Городко,
здобувач, Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

ЛОГІСТИЧНА ОСНОВА ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*М. Horodko,
Candidate for a degree
Dnipro State University of Agrarian and Economics*

LOGISTIC BASIS OF PRODUCTION AND ECONOMIC ACTIVITY OF MILK PROCESSING ENTERPRISES

У статті визначено, що молочний сектор національного господарства відіграє важливу роль в забезпеченні продовольчої безпеки держави, оскільки насичує ринок висококалорійними молокопродуктами і значною мірою впливає на сировинну базу та диверсифікацію господарської діяльності ряду субгалузей аграрного сектора.

Встановлено, що фінансово-економічна криза, яка супроводжується зменшенням доходів споживачів, негативно позначається на величині попиту на молоко та молокопродукти, змушуючи вітчизняні молокопереробні підприємства збільшувати обсяги виробництва товарів низькоцінового сегменту та загалом скорочувати пропозицію товарів.

Аргументовано, що обсяги виробництва й споживання молока та молочної продукції залежить від технічного та технологічного стану підприємств молокопереробної галузі, можливостей залучення інвестиційних ресурсів, рівня доходів населення та стану розвитку сировинної бази. Аналіз діяльності молокопереробних підприємств свідчить про існування певних виробничо-господарської проблем та неналежну організацію управління їх логістичною системою.

The article stipulates that the dairy sector of the national economy plays an important role in ensuring food security, as it saturates the market with high-calorie dairy products and greatly affects the raw material base and diversification of the economic activity of the agricultural sector. Milk is the primary source of protein in the human body. Milk and milk products - essential goods, especially for children and the elderly, because problems associated with the production of these types of food are always extremely relevant.

It was established that the financial and economic crisis accompanied by a decrease in consumer income negatively affects the demand for milk and dairy products, forcing domestic milk processing enterprises to increase the volume of production of low-price goods and, in general, reduce the supply of goods. The aggravation of the global food crisis offers significant opportunities for the expansion of the enterprises of the dairy product subcomplex of Ukraine into the markets of certain regions of the world, as in our country there are sufficient natural resources, production, technical and research preconditions for expanded reproduction of milk and milk production facilities.

Determined that the low consumption of essential food budget is determined by their availability. Effective demand depend on product prices and the level of income received by a buyer for consumption. The level of supply depends on the total domestic production of food, which is determined

by the level of development of processing industry and the level of development of agriculture, which is a supplier of raw materials. Dynamics of consumption of milk and milk products during the study period tended to increase, which is a positive factor for the development of dairy enterprises in Ukraine. Argued that the volume of production and consumption of milk and dairy products depends on technical and technological state of the dairy industry enterprises, investment attraction opportunities, income levels and the state of the resource base. Analysis of the milk business proves the existence of certain industrial and economic problems and inadequate organization managing their logistics system.

Ключові слова: виробничо-господарська діяльність; логістична основа; молоко; молокопереробні підприємства; продукти харчування; споживач; якість молока.

Key words: production and economic activity; logistic basis; milk; dairy processing enterprises; food products; consumer; quality of milk.

Вступ

Молоко є основним джерелом надходження білка в організм людини. Молоко та молокопродукти – товари першої необхідності, особливо для дітей й людей похилого віку, тому проблеми, пов'язані з виробництвом цих видів продуктів харчування, завжди надзвичайно актуальні. За науково обгрунтованими нормами молоко та молокопродукти повинні становити до третини харчового раціону людини. Цінність молока полягає в тому, що до його складу входять понад 100 компонентів: жири, вуглеводи, вітаміни, ферменти, мінеральні речовини тощо. За складом з молоком не може конкурувати жоден харчовий продукт. У коров'ячому молоці міститься 12,5-13% сухих речовин, з них жиру – 3,8%, білка – 3,36%, молочного цукру – 4,8%, макро- та мікроелементів – 1%. Основні компоненти молока майже повністю засвоюються організмом людини і не повторюються в жодному іншому продукті.

Молочний сектор національного господарства відіграє важливу роль в забезпеченні продовольчої безпеки держави. Негативним моментом його розвитку стали стагнаційні процеси в аграрній сфері на початку 90-х років, які призвели до скорочення поголів'я молочних порід ВРХ, руйнації техніко-технологічної бази молочнотоварних сільськогосподарських підприємств, дестабілізації роботи підприємств молочної промисловості. Критичний період у роботі молочної промисловості України прийшовся на 1991-1998 роки. Саме тоді більшість підприємств стали розвалюватися. Вжити вдалося деяким. Згорнули діяльність малі молокопереробні підприємства через відсутність сировинної бази внаслідок реорганізації сільськогосподарських підприємств і переміщення виробництва молока в індивідуальний сектор.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання розвитку логістики та логістичних систем присвятили свої праці такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як А. Амоша, Р. Баллоу, А. Богач, О. Величко, А. Гаджинський, Дж. Гіг, А. Кальченко, Д. Клосс, Д. Ламберт, Л. Миротин, А. Некрасов, М. Окландер, І. Садлер, А. Семенов, Дж. Сток, Ф. Харрісон, Р. Хендфілд, Дж. Хескіт, В. Шипуліна [1-10] та інші.

В їхніх працях розроблено концептуальні основи використання логістичних систем на основі виділення потокових процесів та управління ними, визначено підґрунтя стратегічного планування логістики. Разом з тим, залишаються недостатньо дослідженими основи виробничо-господарської діяльності молокопереробних підприємств.

Результати дослідження.

Впродовж останніх років молочне скотарство окремих регіонів через збитковість виробництва залишалося непривабливим для інвесторів, зокрема для більшості переробних підприємств. Тривалий час спостерігався значний дисбаланс між потребами й інтересами безпосередніх виробників молока та молокопереробних підприємств, що не дозволяло сформувати міцні зв'язки у молокопродуктовій вертикалі й тим самим отримати конкурентні переваги над іноземними виробниками. Загострення глобальної продовольчої кризи відкриває значні потенційні можливості для експансії підприємств молокопродуктового підкомплексу України на ринки окремих регіонів світу, оскільки в нашій країні існують достатні природно-ресурсні, виробничо-технічні та науково-дослідні передумови для розширеного відтворення потужностей виробництва молока та молокопродуктів.

За роки дослідження кон'юнктура світового ринку молока та молокопродуктів була несприятливою для України внаслідок відмови від квот на виробництво молока в Європі, введення Росією торговельного ембарго на імпорт з ряду провідних країн-виробників молока; скорочення закупівлі молокопродуктів Китаєм та переключенням його на власне виробництво. Внаслідок перевищення пропозиції молочних продуктів над попитом спостерігалось падіння світових цін, що негативно позначилося на діяльності українських експортерів молокопродуктів.

Позитивно на цю ситуацію вплинула девальвація національної валюти, що дозволяло вигідніше продавати молокопродукцію, але зазначені фактори обумовили те, що виручка від експорту українських виробників молочних продуктів у 2015 р. впала вдвічі [10]. Зниження доходів українців призвело до того, що обсяг споживання молока і молочних продуктів скоротився на 12-15%, а за деякими категоріями товарів і до 20%, перевага надавалася продуктам з нижчою ціною [9]. Це негативно позначилося і на обсягах виробництва молока та молокопродуктів (табл. 1).

Таблиця 1.
Виробництво молочних продуктів в Україні, тис. т

Показники	2011р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2015 р. у % до 2011р.
Молоко рідке оброблене	894	912	972	1117	970	108,5
Молоко та вершки жирністю більше 6%	31	36	52	68	62	200,0
Молоко і вершки сухі	53	61	52	65	61	115,1
Масло вершкове	76	88	94	113	101	132,9
Сир свіжий та сири сичужні	238	226	225	180	164	68,9
Плавлений сир	17	22	24	25	27	158,8
Йогурт та сквашене молоко	81	89	110	106	105	130,9
Морозиво та лід харчовий	161	182	173	146	136	84,5

Аналіз таблиці 1 свідчить, що протягом 2011-2015рр. обсяги виробництва молока обробленого рідкого, молока та вершків жирністю більше 6%, масла вершкового, плавлених сирів та йогуртів зростали. Одночасно стосовно сирів свіжих та сичужних простежується динаміка до зменшення обсягів їх випуску. Протягом 2015 р. зменшилося виробництво усіх видів молочної продукції у порівнянні з попереднім роком, у тому числі молока рідкого обробленого на 13,2%.

Динаміка споживання основних продуктів харчування з розрахунку на 1 особу свідчить, що фактичне споживання таких продуктів харчування як м'ясо, молоко та молокопродукти, риба і рибопродукти, фрукти і ягоди має негативну тенденцію до зниження. У 2016 році, в порівнянні з нормою, споживання перелічених продуктів становили не більш ніж 48-64%. Досить низьким є рівень споживання молока і молокопродуктів – 55,1%. Низький рівень споживання населенням необхідних продуктів харчування визначається їх бюджетною доступністю. Платоспроможний попит залежить від цін на продукцію та рівня доходу, що отримує покупець на споживання. Рівень пропозиції, в свою чергу, залежить від загального обсягу власного виробництва продовольчих товарів, який визначається рівнем розвитку переробної промисловості та рівнем розвитку сільського господарства, яке є постачальником сировини.

Динаміка обсягів споживання молока та молокопродуктів протягом 2010-2016 рр. мала тенденцію до зростання, що було позитивним фактором для розвитку молокопереробних підприємств України. Відповідно до науково-обґрунтованих норм харчування кожна людина має споживати в середньому 380 кг (у перерахунку на молоко) молока і молочних продуктів, серед яких –120 кг молока у свіжому вигляді. Зарубіжний досвід свідчить про те, що в окремих країнах (Франція, Фінляндія, Польща та інші) рівень споживання молока і молокопродуктів в розрахунку на одну особу населення перевищує 400 кг [4, с. 89-90]. Тому при стабілізації економічної та політичної ситуації українські виробники молокопродуктів мають значні перспективи для свого подальшого розвитку.

Зараз молокопереробну промисловість України представляють приблизно 300 підприємств з сумарними потужностями понад 30 млн. тонн молока на рік, серед яких 70% ринку контролюють найбільші виробники, а ще 30% розподілені між 150-200 дрібними молокопереробними підприємствами. Аналіз свідчить, що такі виробники як ПАТ «Комбінат «Придніпровський», ПрАТ «Галичина», ПрАТ «Тернопільський молокозавод», ТОВ «Білоцерківський молочний комбінат» при пропозиції молочних продуктів використовують багатомарочний підхід та стратегію розвитку товару, що дозволяє диференціювати товари щодо потреб різних сегментів ринку, збільшити викладку товарів на полицях магазинів. Проте у цьому випадку виробникам необхідні додаткові кошти на розроблення та просування кількох товарних марок і спостерігається явище «товарного канібалізму», коли обсяги продажу одних товарних марок виробника зростають за рахунок зменшення обсягів реалізації його товарів під іншими товарними марками.

За останні роки ціна закупівлі молока в Україні майже зрівнялася із середньою ціною на молоко в країнах ЄС внаслідок зростання його собівартості, а також зменшення його пропозиції на ринку [5]. З огляду на високу вартість якісної сировини в Україні, польські виробники молока (в першу чергу) можуть спробувати вийти на ринок України зі своєю недорогою цільномолочною продукцією. Тому за цих умов вітчизняні молокопереробні підприємства повинні активізувати свою маркетингову діяльність, розробляти стратегії у сфері оптимізації витрат.

На початку 90-х років в Україні в усіх категоріях господарств вироблялось 24,5 млн. тонн молока, 75-80% якого перероблялось на вітчизняних молокопереробних підприємствах. Майже вся ця продукція споживалась населенням України, і споживання молока та молочних продуктів на душу населення тоді складало 373 кг. Це, по суті, є науково обґрунтованою нормою споживання.

Відсутність якісної молочної сировини не дає змоги ефективно використовувати наявні виробничі потужності молокопереробних підприємств. Починаючи з 1990 року, має місце загальна тенденція до зменшення виробництва молока та його частки у загальному обсязі продукції сільського господарства України. Деяке зростання обсягів виробництва спостерігалось у 2004-2006 роках порівняно з 2000 роком. У 2016 році порівняно з 1990 роком виробництво молока зменшилося на 14126,8 тис. т, або на 57,6%. Це пов'язано з деформаційними процесами в національному агропромисловому комплексі, а саме: скороченням потужностей в молочному скотарстві, руйнацією матеріально-технічної бази тваринницьких комплексів, стагнацією підприємств молокопереробної галузі. Зменшення виробництва молока у призвело до зменшення його частки у загальному обсязі продукції сільського господарства. Якщо 2000 році частка виробництва молока становила 20,0%, то у 2016 – 10,3 %. Зниження частки виробництва молока пов'язане також із зростанням в останні роки обсягів виробництва окремих видів продукції рослинництва, які не відзначаються таким високим рівнем собівартості, як виробництво молока.

Проблеми, пов'язані зі станом сировинної бази молокопереробних підприємств, сьогодні є досить актуальними, оскільки з 1990 року простежується тенденція до зниження поголів'я корів. В 2016 році в Україні загальне поголів'я корів у всіх категоріях господарств порівняно з 1990 роком складає лише 25,2%. В Дніпропетровській області за період дослідження відбулося більш суттєве скорочення поголів'я корів, і на початок 2017 року воно становило лише 16,4% від рівня 1990 року. Більш інтенсивні темпи скорочення поголів'я корів відбулися протягом 1990-2010 років, а в подальшому інтенсивність скорочення поголів'я дещо уповільнилася. За період дослідження у суспільному секторі виробництва залишилося лише 7,8 та 3,7% (Україна та Дніпропетровська область відповідно) поголів'я корів від рівня 1990 року. У господарствах населення поголів'я тварин протягом 1990-2000рр. постійно збільшувалося, що зумовлено необхідністю поповнення сімейного бюджету сільських жителів за рахунок реалізації товарного молока та молочної продукції. Але низькі закупівельні ціни на сировинне молоко призвели до скорочення поголів'я корів в господарствах населення упродовж 2000-2010р.

Позитивною тенденцією розвитку молочного скотарства в Україні є підвищення молочної продуктивності корів. Так, річний удій молока від однієї корови в цілому по Україні підвищився на 1872 кг, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 2702 кг. У Дніпропетровській області підвищення молочної продуктивності корів за період аналізу склало 1408 кг, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – 2501. Незбалансовані раціони годівлі, відсутність належного ветеринарного догляду, племінної роботи та «домашні» технології виробництва молока зумовлюють низьку продуктивність корів у домашніх господарствах населення, яка за період 1990-2016 рр. в Україні підвищилася на 1836 кг, а в Дніпропетровській області лише на 537 кг.

Розвиток сировинної бази молокопереробної галузі України визначається суттєвим зменшенням обсягів виробництва молока в господарствах суспільного сектора та збільшення обсягів виробництва в господарствах населення. У 2016 році в порівнянні з 1990 роком об'єми виробництва молока в суспільному секторі скоротилися на 67,6 %, або на 15,9 млн. т, а в господарствах населення зросли на 30,7 %, або на 1,8 млн. т. У цілому виробництво молока у категоріях усіх господарств України склало лише 42,4 % рівня 1990 року. Головними причинами зменшення виробництва молока є різке скорочення чисельності корів в спеціалізованих господарствах, висока собівартість молока та низькі закупівельні ціни на сировинне молоко.

Підписання угоди про Асоціацію з Європейським Союзом відкриває для наших товаровиробників європейський ринок. Постає завдання виробляти молоко такої якості, щоб воно відповідало вимогам європейських стандартів. Стандарти якості молока країн ЄС значно вищі, ніж в Україні. Молоко, яке за нашими стандартами відноситься до I і II гатунку, стандартом ЄС визначається, як непридатне для використання, а такого молока ми виробляємо до 70%. Лише молоко екстра та вищого гатунку задовольняють вимоги європейських стандартів. Основними вимогами до господарства-постачальника сирого молока для виробництва продукції, призначеної для експорту в ЄС є: відповідність молока стандартам ЄС; обов'язкова ідентифікація усіх тварин; здорове поголів'я, підтвержене регулярними ветеринарними дослідженнями; облік молока, отриманого від хворих корів; забезпечення дотримання гігієни доїння, зберігання та транспортування молока; додержання стандартів годівлі, утримання та догляду за тваринами.

У 2016 р. на переробні підприємства України надійшло 4182,7 тис. т молока, або на 6,7 % (301,2 тис. т) менше порівняно з 2012 р. Слід зазначити, що сільськогосподарські підприємства зменшили продаж молока та молокопродуктів проти 2012 р. на 11,3% (319,2 тис. т), господарства населення – на 7,4% (94,6 тис. т) (табл. 2).

Таблиця 2.
Надходження молока на молокопереробні підприємства, тис. т

Показники	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2016р. у % до 2012 р.
Куплено молока сирого	4123,5	4274,1	4133,8	4089,8	3709,7	89,9
в т.ч. від: сільгоспідприємств	2831,1	2916,2	2844,2	2743,7	2511,9	88,7
господарств населення	1292,4	1357,9	1289,6	1346,7	1197,8	92,6
Прийнято на давальницьких засадах	315,6	284,7	198,8	137,8	440,9	139,7
Надійшло власного молока	44,8	33,7	34,4	23,6	32,1	71,7
Загальні обсяги надходження молока	4483,9	4592,5	4367,1	4251,2	4182,7	93,3

До того ж, як позитив, у 2016 р. порівняно з 2015 р. зберігалося збільшення (на 0,6%) питомої ваги молока та молокопродуктів купленого переробними підприємствами у сільськогосподарських підприємствах до 67,7%, з одночасним зменшенням у господарствах населення – до 32,3 %. Найбільше закуплено молока в 2016 р. (від 329 до 655 тис. т) на переробні підприємства від усіх категорій господарств Вінницької, Полтавської та Черкаської областей. Значним резервом збільшення виробництва молокопродуктів є нарощування заготівлі та підвищення якості молока від господарств населення. У 2016 р. товарність молока в господарствах населення становила лише 15,6 %, що на 1,3 % менше 2015 р. Господарства населення Черкаської та Запорізької областей мають найвищу товарність молока (відповідно 69,7% та 73,6 %), а Кіровоградської та Одеської областей – найменшу (відповідно 0,2 та 0,5 %) [8].

За період аналізу простежується позитивний характер зміни показників місткості та забезпеченості ринку сировинного молока Дніпропетровської області. У 2012-2015 рр. рівень самозабезпеченості області сировинним молоком підвищився на 12,8 %, що зумовлено зменшенням кількості постійно проживаючого населення та зростанням виробництва молока у всіх категоріях господарств на 17,4 тис. т. Зменшення виробництва молока в Дніпропетровській області у 2016 році на 25,1 тис. т зумовило зниження самозабезпеченості регіонального ринку сировинного молока на 0,7%. Структурні трансформаційні зміни в молочному скотарстві Дніпропетровської області позитивно вплинули на обсяги постачання сировинного молока на молокопереробні підприємства (табл. 3).

Таблиця 3.
Розвитку ринку сировинного молока Дніпропетровської області

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. у % до 2012 р.
Обсяг реалізації сировинного молока, тис. тон	68,9	77,9	81,9	83,1	65,3	94,8
Рівень товарності, %	77,9	81,2	82,5	83,4	85,1	109,2
Собівартість 1 ц молока, грн.	326,5	339,3	391,7	479,5	488,8	149,7
Ціна реалізації 1 ц молока, грн.	287,6	356,4	379,6	440,2	547,0	190,2
Рівень рентабельності виробництва 1 ц молока, %	-8,3	9,7	1,2	-8,2	11,9	20,2 в.п.

Дані таблиці 2.1 свідчать про збільшення в динаміці обсягів реалізації молока та зміцнення сировинної бази регіону упродовж 2012-2015 рр., що обумовлено підвищенням попиту виробників готової молочної продукції на сировину. Але низькі закупівельні ціни призвели до збитковості виробництва молока у 2015 році. Відмова від виробництва молока у неефективних господарствах та зростанням закупівельних цін, сукупний темп приросту яких перевищив зростання собівартості виробництва молока сприяли формуванню прибутковості галузі у 2016 році. Поточний стан галузі визначається рівнем розвитку системи каналів руху сировини від постачальників до підприємств з промислової переробки (табл. 4).

Таблиця 4.
Реалізація молока сільськогосподарськими підприємствами Дніпропетровської області, тонн

Показники	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2016р. у % до 2012р.
Реалізовано, всього	68935	77279	81549	83129	65317	94,7
в т.ч.: власна торгівельна мережа	37	38	32	25	49	132,4
переробним підприємствам, оптова торгівля	68785	77177	81415	82993	65192	94,8
інші канали реалізації	113	97	102	111	76	67,3

Важливою особливістю сформованої системи постачання сировини молокопереробним підприємствам є те, що внаслідок структурних трансформацій відбулося виділення домінуючого каналу – продаж молока безпосередньо переробним підприємствам, організаціям оптової торгівлі та через власну торгівельну мережу – майже 99 % від загального обсягу постачання. Реалізація сировини за іншими каналами характеризується тенденцією до подальшого скорочення.

На молокопереробних підприємствах області матеріальні витрати на виробництво молочної продукції складають в середньому 54% від загальної собівартості товарної продукції, а на деяких підприємствах досягають 80%, що свідчить про високу матеріаломісткість продукції галузі. Сировина та матеріали формують основну частину матеріальних витрат молокопереробних підприємств, при цьому для кожного з них характерні свої особливості.

За технологією виробництва частка молока як сировини є найбільшою на маслозаводах та молокозаводах. На підприємствах, які виготовляють сухе молоко, взимку воно закладається для виробництва інших видів молочної продукції (морозиво, крем), а основне виробництво сухого молока розпочинається з травня, коли зростають надії молока і виробники можуть заготовляти його за більш помірними цінами. Тому в залежності від сезонності на цих підприємствах постачання сировини здійснюється в різних обсягах, і на кінець звітного періоду зберігається тенденція до збільшення споживання молока у виробничому процесі. Однак, загалом, тенденція постачання та споживання молока протягом року є аналогічною для всіх молокопереробних підприємств Дніпропетровщини.

Найбільша частка виробництва та продажу молока припадає на весняний та літній сезони (2 та 3 квартали), коли удій молока є значно вищим. Восени та взимку обсяги постачання молока зменшуються, але за умови кращого забезпечення кормами частка поставок від населення у 4 кварталі є більшою порівняно із виробництвом та продажем молока сільськогосподарськими підприємствами. Окрім того, молокопереробні підприємства намагаються підтримувати із господарствами населення тривалі стосунки протягом року, і тому зростанню заготівлі молока від них також сприяє своєчасна готівкова система розрахунків, яка є вкрай необхідною умовою для сільського виробника. В 1 кварталі спадає як виробництво, так і споживання молока. При цьому питома вага квартальних поставок від господарств населення менша за питому вагу поставок від сільськогосподарських підприємств, оскільки в цей сезон, коли удій молока найменший, населення в першу чергу задовольняє власні потреби, але залишається основним постачальником сировини на молокопідприємства. Отже, молоко є не лише основною складовою товарної продукції молочної підприємств, але й величина його запасів значно залежить від сезонності. За методом АВС-аналізу молоко слід віднести до матеріалів класу А, питома вага яких у вартісному вираженні в загальних витратах на придбання використовуваних матеріальних ресурсів складає 40% і більше.

За методом XYZ молоко слід віднести до класу Y, для якого характерним є наперед відомі тенденції споживання (зокрема, сезонні коливання, пов'язані зі зміною удою корів, а також сезонним споживанням певних видів молочної продукції) і середні можливості прогнозу, на точність якого впливають такі чинники, як зміна кон'юнктури товарного ринку, посилення конкуренції між виробниками молочної продукції.

Вільне ціноутворення у взаємовідносинах постачальників з переробними підприємствами та збільшення кількості альтернативних каналів збуту сировини, зумовили динамічний характер змін закупівельних цін на сировинне молоко (табл. 5).

Таблиця 5.

Ціни реалізації 1ц молока сільськогосподарськими підприємствами Дніпропетровської області, грн.

Показники	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2016р. у % до 2012р.
Ціна реалізації, в середньому	286,7	356,4	379,6	440,2	547,0	190,8
в т.ч.: власна торгівельна мережа	324,9	388,8	409,3	445,2	596,2	183,5
переробним підприємствам, оптова торгівля	311,9	371,1	396,0	439,8	545,7	175,0
інші канали реалізації	287,1	367,7	381,8	436,2	544,3	189,6

Дані таблиці 2.3 свідчать про зростання майже удвічі реалізаційних цін 1ц молока протягом досліджуваного періоду. Найвигіднішими каналами є продаж молока через власну торгівельну мережу, переробним підприємствам та організаціям оптової торгівлі. Молочна продукція займає одне з провідних місць в структурі товарообігу роздрібних торгових підприємств як основної ланки, що поєднує кінцевого споживача та виробника молочної продукції, і характеризується нестійким структурним складом (табл. 6).

Таблиця 6.

Динаміка розвитку роздрібною торгівлі в Дніпропетровській області

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. у % до 2012 р.
Обсяг роздрібною торгівлі, млн. грн.	60862	68175	80419	94928	106421	174,9
Обсяг роздрібною торгівлі продовольчими товарами, млн. грн.	23128	26588	32168	38920	43633	188,7
в т.ч. торгівельні підприємства	21278	24461	29916	36585	41451	194,8
ринок	1850	2127	2252	2335	2182	117,9
Обсяг роздрібною торгівлі молочною продукцією, млн. грн.	1133	1329	1641	2141	2399	212,8
в т.ч. торгівельні підприємства	952	1103	1411	1820	2015	211,7
ринок	181	226	230	321	384	212,2

Незважаючи на підвищення питомої ваги торгівельних підприємств протягом 2012-2014 рр. до рівня 83,9 %, гуртові ринки у 2016 році також зміцнили свої позиції.

Висновок

В цілому, аналіз діяльності досліджуваних підприємств свідчить про існування певних виробничо-господарської проблем, але не дає повного уявлення про стан ефективності логістичної системи. Разом з тим, виявлені недоліки вказують на неналежну організацію управління логістичною системою, що обґрунтовує необхідність більш поглиблених досліджень у зазначеній сфері на основі аналізу прямих показників ефективності логістичної системи підприємства.

Література.

1. Вініченко І.І., Городко М.В. Логістичний підхід в управлінні сільськогосподарськими підприємствами / І.І. Вініченко, М.В. Городко // Інвестиції: практика та досвід. – №24. – 2016. – С. 11-16.
2. Гаджинський А.М. Логистика: учебник для высших и средних специальных заведений / Гаджинський А.М. – [6-изд., перераб. и доп.]. – М.: Издательско-торговая корпорация „Дашков и К⁰”, 2003. – 408 с.
3. Гиг Джон Ван Прикладная общая теория систем: пер. с англ. / Гиг Джон Ван – М.: Мир, 1981. в 2-х книгах. Кн. 1. – 247 с.
4. Гуцул Т.А. Розвиток ринку молока в Україні / Т.А. Гуцул // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2013. – № 1 (3). – С. 89-94.
5. Косар Н.С., Кузьо Н.Є., Білик І.І. Стратегія розвитку молокопереробних підприємств України у сучасних умовах / Н.С. Косар, Н.Є. Кузьо, І.І. Білик // Агросвіт. – 2016. – № 4. – С. 14-20.
6. Крикавський Є. Логістика та розвиток організації / Є. Крикавський, Н. Гринів, І. Таранський. – Львів: “Львівська політехніка”, 1999. – 549 с.
7. Окландер М.А. Контуры экономической логистики / М.А. Окландер. – К.: Наукова думка, 2000. – 176 с.
8. Радько В.І. Підвищення якості молока сировини – основа нарощення експортного потенціалу молокопереробних підприємств України / В. І. Радько // Агросвіт. – 2017. – № 23. – С. 45-49.
9. Українці стали економити на молочних продуктах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show>
10. Ярмак А. У 2016 не варто очікувати приросту поголів'я корів в Україні [Електронний ресурс] / А. Ярмак // Аграрне інформаційне агентство. – Режим доступу: <http://agravery.com>

References.

1. Vinichenko, I.I. and Horodko, M.V. (2016), “ Logistic approach in the management of agricultural enterprises”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 24, pp. 11-16.
2. Gadzhinskij, A.M. (2003), *Logistika* [Logistics], Dashkov i K0, Moscow, Russia.
3. Gig Dzhon Van (1981), *Prikladnaja obshhaja teorija sistem* [Applied general theory of systems], Mir, Moscow, Russia.
4. Hutsul, T.A. (2013), “Development of the milk market in Ukraine”, *Zbirnyk naukovykh prats' Tavrijs'koho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu*, vol. 1 (3), pp. 89–94.
5. Kosar, N.S. Kuz'o, N.Ye. and Bilyk I.I. (2016), “Strategy of development of dairy processing enterprises of Ukraine in modern conditions”, *Ahrosvit*, vol. 4, pp. 14-20.
6. Krykavs'kyj, Ye. Hryniv, N. and Tarans'kyj, I. (1999), *Lohistyka ta rozvytok orhanizatsii* [Logistics and development of organization], L'vivs'ka politekhnika, Lviv, Ukraine.
7. Oklander, M.A. (2000), *Kontury jekonomicheskoy logistiki* [The contours of the economic logistics], Nauk. dumka, Kiev, Ukraine.
8. Radko, V.I. (2017), “Improving the quality of raw milk - the basis of the expansion of the export potential of dairy processing enterprises of Ukraine”, *Ahrosvit*, vol. 23, pp. 45-49.
9. “Ukrainians began to save on dairy products”, available at: <http://agravery.com/uk/posts/show> (Accessed 4 August 2018).
10. Yarmak, A. (2015), “In 2016, it is not expected to increase the number of cows in Ukraine”, *Ahrarne informatsiyne ahentstvo*, [Online], available at: <http://agravery.com> (Accessed 4 August 2018).

Стаття надійшла до редакції 20.08.2018 р.